

Adil Həsənoğlu zəngin həyat yolu keçmiş, ömrün enişli-yoxuşlu, sərt yollarını öz iradəsi və işgüzarlığı ilə qət etmiş ləyaqətli şəxsiyyətdir. Qələmindən çıxan şeirlərdəki ruh da özünün keçdiyi həyat məktəbindən qaynaqlanır. Səmimi poetik deyimlər ruhunun dərinliklərindən, zəngin psixoloji dünyasından, davranışının təbiiliyindən, mənəvi aləminin zənginliyindən süzülüb gəlir.

O, fitrətən şair olduğu üçün səmimi poeziya onun fitrətindəki gözəlliklərin əks sədasıdır. Şeiriyət Adilin xislətinin məhsuludur. Onun mərdanəliyi, vətən-xalq təəssübkeşliyi, səmimiyyəti, simasındakı insanlıq cizgiləri, istiqanlılığı onunla ünsiyyətdə olan həssas adamlara ən şirin lirikanı xatırladır. Onun lirikasındakı ülvyyə, mətnlərindəki tərəvət ürəyindəki sədaqətdən, duyğularındakı hərarətdən, hiss və həyəcanlarındakı şeiriyətdən qaynaqlanır.

Adil Həsənoğlunun təzəcə işıq üzü görmüş "Bir az sevgi, bir az da..." adlı şeir kitabı bir daha göstərir ki, onun fitri təbiətində potensial poetik qüvvə var və buna görə də ürəklərdən ürəklərə asanlıqla körpü salmaq iqtidarındadır. Onun odlı nəfəsindən qopub gələn hər bir kəlmə can yangısı, hər bir misra təlatümlü duyğu ləpələrində və bu ləpələr bədii sözün atəşini çox asanlıqla oxucu qəlbine köçürür.

Kitabın "Bir az sevgi..." bölməsindəki ilk sətirlərdən duyursan ki, Adilin şair qəlbi, təbli üreyi bütün təmiz duyğuları özündə ehtiva edən möcüzəli bir aləmdir. Orada zərif, həzin hisslərlə, işıqlı təəssürlərlə gözəlliklər qarşısında heyətlərə də yer vardır. Ən önəmli odur ki, onun məhəbbət şeirlərində hər bir poetik təqdimat fəlsəfi mənada həyatı, paradoksları bizə dünyanın qəribəliklərinə, qaranlıq suallara cavab vermək üçün yüksək idrak sferası yaradır. Adil Həsənoğlu bütün hallarda toxunduğu mövzuya aydın tendensiyalı fəlsəfi məzmun, ictimai vüsət verməyi bacarır.

Poetik qayə yetkinliyi, mənə tutumluluğu və əhatəliliyi, vüsətli Adil Həsənoğlunun məhəbbət şeirlərinin lirik mahiyyətini şərtləndirir. Tərənnüm obyekt müəllifin duyğularından, düşüncə və mühakimələrindən keçirilərək ümumiləşdirilir. Emosiyalar onun orijinal qələmindən çıxan şeirlərin leytmotivini təşkil edir. Bu səbəbdən də onun misralarının ruhumuzda oyatdığı təsir qüvvəsi uzun müddət davam edir. Oxucuları ilə bölüşdüyü coşqun həyəcan və hikmətəməz düşüncələrini qızğın bir şeiriyətlə təsdiq edir. Adilin bədii sözündəki həssaslıq və kəskinlik əlamətləri "Sevginin dili" şeirinin zahiri əlamətlərindən, mövzu və mündəricəsindən daha çox, fikir-ovqat tərzində, lirik təfəkkürün strukturunda özünü göstərir. Onun lirik duyumu mətnə daxil olub qeyri-adi, müstəsna assosiasiyalar yaradır, bütün müraciət üsulu, bədii qayə düşüncəli lirik forma kimi özünü doğruldur.

Min çiçəkdən toplanan,
Baldı sevginin dili.
Çiçəklər soldu, getdi,
Qaldı sevginin dili.

Yarı pətək, yarı şan,
Gah kəsən, gah barışan,
İrəvanda alışan,
Xaldı, sevginin dili

Əlifbası bədəndi,
İlk söz Həvva, Adəmdi,

Cənnət qoxulu dəndi,
Kaldı, sevginin dili.

Mürəkkəbli, adili,
"Qu" dilidir, "qa" dili.
"Bəla"lara Adili,
Saldı sevginin dili

Adil Həsənoğlunun şeirlərində ritm və intonasiya, ahəngdarlıq və musiqi, axıcılıq və rəvanlıq olduqca nəzərəcar-pacaq forma gözəlliklərindəndir. "Yenə o dağ olaydı" ithaf şeirindən dərhal sezilir ki, bu amillər heç də bər-bəzək xatirinə deyil. Onların estetik məziyyəti, poetik mahiyyəti daha dərin və əhatəlidir. Sətirlərin xoşagəlimli avazla səsləndirilməsində də əsas amal səs-

lər sisteminin, söz və ifadə təkrarlarının yaratdığı ahəngi nümayiş etdirməklə məhdudlaşmır. Məqsəd gözəl avazlanma fonunda lirik "mən" in hiss və duyğularının, poetik düşüncə axımının sistemli ifadəsinə nail olmaqdır. Həyatın, obrazın daxili narahatlıqlarının harmoniyasını canlandırmaqdır. Adilin şeirlərinin ritmi, ahəngi onun əsas enerjisinin bədii gücünü təmsil edir və bilavasitə onun sayəsində obrazlılıq dil vahidlərinin kommunikativ funksiyasını üstələyir. Şeirlərin dil materialları təsadüfi bir cəmlənmə deyil. Səslər, söz və ifadələr bütöv halda bədii mətnin ayrılmaz zərroləri kimi bir-biri ilə daxilən elə bağlıdır ki, onlardan hər hansı birinə toxunduqda poetik tamlığın pozulduğu dərhal hiss olunur.

Yenə o dağ olaydı, yenə atəklərindən,
Bəyaz zirvə görüb mən,
"Babama bənzeri var",- deyib, qürurlanırdım,
Yan-yana dayanırdım.
Yenə o dağ olaydı, əl atıb ulduzları,
Dəraydim gecə yarı,
Adı pünhan o qızın saçalarına düzəydim,
Xəyallarda üzəydim.
Deyəydim ki, gözəl qız, mənə bilmə sən qərib,
Paydı, Tanrı göndərib.
...Yenə o dağ olacaq, yenə o bağ olacaq,
İsti ocaq olacaq.
Qocaların yerışı, sevnələrin görüşü,
Körpələrin gülüşü,
Yenə dən-dən olacaq, yenə həməən olacaq,
Yenə Vətən olacaq.
Elə bilməyin onda, mən yoxam aranızda,
İnanın sıranızda,
İlk yürüşdə özüməm, ön sırada varam mən,
Başın sağ olsun, Vətən!
Başın sağ olsun, Vətən!

Adilin həyəcanlı, temperamentli lirikasında, göründüyü kimi, vətənə mənən bağlılıq və öz şəxsi həyatı ilə əlaqəli əhval-ruhiyyənin ifadəsi müvazilik

POETİK PAFOS VƏ LİRİK OVQAT ZƏNGİNLİYİ

təşkil edir ki, bu da, təbii olaraq deyim tərzinin məntiqi gücünə təkan verir. Öz hisslərini müəllif quru, çılpəq və nəsihət tərzində yox, poetik təsvir, bədii canlandırma yolu ilə təlqin edir. Məhz ondandır ki, söz sənətinin əbədi mövzusu olan Vətən haqqında Adilin qələm məhsullarında yüksək şeiriyət, sirayətəddi poeziya vardır. Oradakı təəssürat və təfərrüatlar sadəcə, müəyyən bir mənərə yaratmaq funksiyası daşımır, həm də müəllifin şəxsi məziyyətlərini, onun dünyanı poetik duyumunun məzmununu ifadə edir. Öz şəxsi həyat yolu üçün xarakterik olan ştrixlər vasitəsilə Adil Həsənoğlu bədii fikri etə-qana doldurur, hətta belə deyə bilərik ki, onu fəlsəfi cəhətdən tutumlu edir. Fikrimizin predmetsiz olmaması üçün "Ümid şöləsi" adlı iki bəndlik şeiri gözəndən keçirək:

Hicran qonağımdır səmimi dost tək,
Ayrılıq mənimlə qucaqlaşır, bax.
Ey vüsal, qınından qılıncını çək,
Hicranı tən yarı biz parçalayaq.

Ruhuma dinclikdir sevmək həvəsi,
Sevən alışır, od olacaqdır.
Qəlbimdən parlayan ümid şöləsi,
Gözümün yaşını qurudacaqdır.

Adil Həsənoğlunun bədii təəssüratlarının əksəriyyəti şəxsi xatirələr mühitindən törəmişdir və burada onun poetik qənaətlərinin zənginliyi üzə çıxır. Xatirələrdən yaranan duyğulu "Zəlimxan Yaquba", "Bizm də öz Pərimiz var", "Həcər bacım", "Aşıq Məhərrəm", "Gözəl", "108-dən 58-ə və yəni-dən 108-ə" və s. şeirlər müəllifin iç dünyasına güzgü tutur. Konkret şəxsiyyətlərə həsr olunmuş şeirlərdə təsvir predmeti yaşamış həyatın zəngin faktlarından yaranmışdır. Bəzi ithaf şeirləri kimi bunlar boş tərifnamələrdən çox uzaqdır. İthaf şeirlərində Adil kimsəyə ehtiram və məhəbbətini ifadə etməklə məhdudlaşmır. Poetik fikir bir adamın tərif və tərənnümündən kənara çıxır. Müəllif xatirələrinin mərkəzində dayanan şəxsiyyətdə gördüyü ən gözəl məziyyətləri təsvir edəndə belə, poetik ümumiləşdirmələr aparır. Məlum poetik obyekt müəllifə həyat və dünya qədər əlavə təəssürat və assosiasiyalar verir. Bu təəssürat şairə münis insanların poetik obrazını yaratmağa həvəsləndirib, tərənnüm olunan insanın şəxsi tərəfinə üz tutmağa məcbur edir.

Adilin ithaf şeirləri yalançı pafos və ritorikadan xalidir. Burada yüksək pafos, dəqiq bədii ştrixlərlə canlandırılan şəxsiyyətlərin nüfuz dairəsi və qüdrəti real faktların təsviri fonunda oxucuya çatdırılır. Müəllif səmimi duyğularını, keçmişimizlə, gündəlik həyatımızla bağlı lirik düşüncələrimizi olduqca mü-kəmməl lirik təhkiyələr qəlibində təqdim edir. İthaf şeirlərində saf və səmimi hisslər çox təbii səslənir. Ən önəmli budur ki, "Bir az xatirə" silsiləsinə daxil olan yazılarında müəllif şablon deyimlərə uymur, trəfaret ifadələrdən qaçır. Orijinal deyim üsulları ilə qəlbindəki oddan-alovdan işıq alan səmimiyyət, kövrəklik oxucuların da üreynə duyğu qığılcımları saça bilir. Müəllifin gözəl şairimizə həsr etdiyi "Zəlimxan Yaquba" şeirində olduğu kimi:

Biri "saray", biri "xalqı" deyəcək,
Onu ağız büzüb, mini öyəcək,

Şöhrət qapısını qismət döyəcək,
Qalacaqsan yurdda, eldə, dildə xan,
Allah sənə rəhmət etsin, Zəlimxan!

Təbriz ağı deyir Xəzərin üstə,
Özün buralarda, nəzərin üstə,
"Ruhani"çalınır məzarın üstə,
Yaranır yeni bir kədərli dastan,
Allah sənə rəhmət etsin, Zəlimxan!

Bilirdin ki, olmayan da, ol da var,
Bükülməyən, əylməyən qol da var,
Borçalıdan Qarabağa yol da var,
Kərkük bilək, Dərbənd ürək, Bakı can,
Allah sənə rəhmət etsin, Zəlimxan!

Adil Həsənoğlu cəmiyyətdə gedən prosesləri, müasirlərinin qayğı və həyəcanlarını narahat poetik təhlil predmetinə çevirə bilir. Onun bir-birinə bənzəməyən, lakin hansısa ümumi cəhətə görə birləşən şeirlərində bu günümüzün həyəcanlarının ifadəsi geniş və əhatəlidir. Misralar təzadlı və qayğılı düşüncələrlə yükləndiyindən müdrik və işıqlı emosiyalar, düşüncələr aləmi onun məziyyətidir. O, öz ömür qayğılarını yaşadığı həyəcanlar fonunda açıb göstərir. Lirik mühitin siqləti kontekstində yüksək poetik fikir aşılır. Buna görə də lirik "mən" və onun zənginliyi şeirlərin aparıcı keyfiyyətinə çevrilir. Təsvir-tərənnüm problemini, reallığı öz ziddiyyətləri ilə qavramaq, həyatı təzadları poetik mənalandırmaq Adilin lirik ovqatının, lirik təfəkkürünün özünə-məxsusluğudur. Mənim qənaətimə görə, şairin şeirləri zahiri struktur cəhətdən ənənəvi olsa da, misraların ənənəvi düzümü, bəndlərin ənənəvi təşkili fikir və emosiya təzəliyinə mənə olmur. Ənənəvi formada Adil tərənnüm predmetini, öz yeni baxışlarını əks etdirə bilməmişdir. Adilin şeirləri əs-lində, zahiri cizgiləri ilə yox, ümumi mənəvi-emosional kontekstinin təzəliyi, həyat hadisələrinin təzadlı tərənnümü ilə yadda qalır. Bunu biz kitabdakı "Dünya" rədifli bir gəraylı və iki qoşmada bütün incəliklərinə qədər hiss edirik. Onların hərəsindən bir bəndə diqqət yetirək:

Qorxduğumuz tapdı bizi,
Tanrı yaradanı yerin, göyün də,
Bizi bizdən qoru, dünya.
Açılmaz sirləri daha dərinə.

Balığın da daha saymır,
Zamanın fırlanan əqrəblərində,
Hər tilovu, toru, dünya.
Boynuma dolanan ilandı, dünya

Odur hökm edən, biz quzu bəndə,
Namərdlik eyləmə fürsət düşəndə.
Çox da çabalama, vaxt yetişəndə,
Adil, elə bilmə, bekardı dünya.

Adilin şeirlərindəki lirik zənginlik onun şair şəxsiyyətinin yetkinliyindən irəli gəlir. Lirik qəhrəman daha çox öz zəngin daxili aləmi ilə diqqəti cəlb edir. Müəllif lirik həyəcanların həyatiliyi, səmimiyyəti və tərəvətinin qayğısına qalmaq, reallıqlar haqqında fəlsəfi-poetik qənaətlərini, gerçəklik və cəmiyyətin mənəvi həyatı barədə mühakimələrini şeirdən-şairə dərinləşdirir. Təzə poetik cizgiləri əks etdirən şeirlərin ilk sətirlərindən sezilir ki, bədii düşüncə və duyğuların əksəriyyəti müəllifin həyəcanlı anlarının fikir və mühakimələrindən hasil olmuşdur.

(ardı gələn şənbə sayımızda)